

Csorba Csaba

Dr. (ifj.) Kós Károly tudományos munkássága

KÓS KÁROLY az erdélyi tárgyi néprajz legjobb romániai magyar szakértője, egyben legtöbbet publikáló kutatója. Ennek ellenére tevékenységének sok területe a magyarországi kutatók előtt kevésbé ismert. Munkásságának jelentőségét legutóbb igen találóan fogalmazta meg Gali Sándor: „Köszönjük Kós Károlynak a remek tartalmú és kitűnően megformált tanulmányokat. Tudós hivatását teljesítette, közben *az egész magyarságnak segített megismerni múltját* azzal, hogy a maga kutatási területén próbálta megmenteni, összegyűjteni a fellelhető tárgyi anyagot.” (*Néprajz — mindenkinek. Dr. Kós Károly: Népelet és néphagyomány.* Népszabadság 1973. szept. 20. 7. p.).

Kós Károly 1919. augusztus 31-én, Sztánán született (akkor Kolozs megye). Apja Kós Károly, építész-író-irodalomszervező-grafikus-könyvnyomtató, anyja Balázs Ida. A gimnáziumot Kolozsvárt ill. Sepsiszentgyörgyön (Mikó Kollégium) végezte. A kolozsvári egyetem néprajz szakát 1940—1944 között végezte (közben egy évig a budapesti egyetemen volt ösztöndíjas). 1944-ben doktorált néprajzból, GUNDA Bélánál. 1946-ban a tanárképzőben történelem-földrajz tanári diplomát is szerzett. 1941 januárjától az Erdélyi Múzeum óradíjas gyakornoka, 1943-tól egyetemi gyakornok, 1944 májusától egyetemi tanársegéd, 1944 szeptemberétől emellett az Erdélyi Múzeum Néprajzi Osztályán múzeumőr. 1947-ben GUNDA Béla professzor mellett a kolozsvári Bolyai Egyetem néprajzi intézetének tanársegédje. A néprajzi tanszék megszűnése (1950) után 1951-től az Erdélyi Néprajzi Múzeum (Muzeul Etnografic al Transilvaniei) osztályvezetője lett, s jelenleg is ezt az állást tölti be. 1951—1956 között félállásban az Akadémia Művészettörténeti Intézetének kutatója is (a magyar népművészet kutatása). 1956—1959 között a Bolyai Egyetemen a néprajz óraadó előadója. Tanítványok sora került ki a keze alól (TARISZNYÁS Márton, GAZDA Klára, KISS Ilona, STARMÜLLER Géza és mások). 1972 óta a Képzőművészeti Intézetben tart népművészeti órákat. Az 1940-es évek végén megkezdett és az 50-es években folytatott nagyszabású gyűjtőmunkája eredményeit az utóbbi években tette közzé kötetekben. Megjelenésre kész még több kötetnyi kézírata.

Kós Károly immár három évtizedes (1943—1973) szakírói múltja aktuálisra tette eddigi tevékenységének bibliográfiai feldolgozását.

Bibliográfiánk a megjelent könyvek, tanulmányok, cikkek adatait évszorosrendben, s ezen belül szoros időrendben közli. Az egyes művekkel kapcsolatos ismertetésekre nem térünk ki. A legtöbb ismertetés amúgy sem szakcikk, hanem napi- vagy hetilapokban megjelent rövid méltatás (Romániában). A magyarországi reagálások (főleg *Ethnographia*, *Tiszatáj*; stb.) viszont jól áttekinthetők, hazai bibliográfiákban amúgy is helyet kaptak és kapnak. Anyaggyűjtésünket 1973 januárjával zártuk.

Végezetül a szerző kéziratos anyagáról vázlatosan: a Kriterion Könyvkiadó jelenteti meg a Nagy Jenővel és Szentimrei Judittal közösen írt *Szilágyság néprajza* kötetet. A sepsiszentgyörgyi múzeum évkönyvében, az *Alutában* (III. kötet) jelenik meg a *Népi vadfogás a kászoni hegyekben*; az Editura Enciclopedica kiadásában lát napvilágot *A romániai magyar nemzeti-ség néprajza*. Az 1950/60-as évek gyűjtéseiből kiadásra vár a kisküküllőmenti, széki, torockói anyag, a csíki kerámia, a csángó néprajz, a népi kerámiával, népi ipari központokkal kapcsolatos feldolgozások. Rá is, akárcsak a többi romániai magyar kutatóra érvényes az a tétel, hogy munkásságuk értékelése csak kéziratos anyagaik figyelembevételével lehetséges.

A bibliográfia többnyire magyar nyelvű írásokat tartalmaz. A román nyelvű címek magyar fordítását zárójelben adjuk.

BIBLIOGRÁFIA

A nagyesküllői „Eskühalom”. Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem-és Régiségtárából 1943. 144—147.

A züricvölgyi gerencsárség. Dunántúli Szemle 1944. 118—131. 208—218. 261—277. 32 rajz, 1 térkép.

Meghalt Viski Károly. Erdély [hetilap] 1945.

Erdélyi népek — Erdély népe. Erdély [hetilap] 1945.

A vidékmúzeumok kérdése. Erdély [folyóirat] 1946. 1. sz.

Lakatos István állatgyógyító tudománya. Erdély [folyóirat] 1946. 2. sz. 17—19. 2 rajz.

A funkcionálizmus kérdése a néprajzban. Gunda Béla tanulmánya, ism. Erdély [folyóirat] 1946. 2. sz.

Népi ipar és népművészet Erdélyben. Városi és Falusi Dolgozók Naptára 1947. 107—115. 13 rajz

Mana în folclorul românesc. Pavelescu Gh. munkája ism. Társadalomtudomány 1946. okt. 226—228. [A manna a román folklórban]

László Gyula: Korszerű régészeti múzeum, (ism.) Erdély [folyóirat] 1946. 2. sz.

Nép- és néprajztudomány, avagy a néprajz hasznos voltáról. Székely Naptár az 1947-ik évre.

Erdélyi magyar tájmúzeumi mozgalom. Miscellanea Ethnographica, Kolozsvár 1947. 73—75.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Néprajzi tárának faekéi. Kolozsvár, 1947. 16 p. 17 rajz, 1 térkép.

A kalotaszegi kosarozó juhászat. Miscellanea Ethnographica, Kolozsvár 1947. 1—28. 16 rajz.

Máléliszből készült eledetek a Mezőségen. Falvak Népe 1948.

Népmeséink világa. Utunk 1948. 3. sz.

A tudomány megdönti az aratási babonákat. Falvak Népe 1949. júl. 10.

Méhészkedés a Mezőségen. Ethnographia 1949. 158—164. 6 rajz

NAGY Jenő—DUNÁRE Nicolae—Kós Károly—ZDERCIUC Boris—FARAGÓ József—SZENTIMREI Sz. Judit: *Népművészetünk helyzete és feladatai*. Művelődési Útmutató 1953. 12. sz. 45—48.

Elemente de arhitectură și decorative pe Valea Casinului. Studii și Cercetări de Istoria Artei 1954. 3—4. sz. 254—260. 16 rajz [Építészeti és díszítő elemek a Kászoni völgyében]

A népművészeti körök munkájáról. Művelődési Útmutató 1954. 18—23. 13 rajz

Cahlele din Ciuc. Studii și Cercetări

de Istoria Artei 1954. 1—2. sz. 49—57. 6 rajz, térkép [Csiki kályhacsempék]

Arta lucrului în fier în Rimetea-Torockó. Studii și Cercetări de Istoria Artei 1956. 3—4. sz. 271 — 276. 8 rajz. [Torockói vasművesség]

Centrul de dulgheri, Bedeciu. Activitatea Muzeelor I. Cluj, 1956. 159—179. 19 rajz, 1 térkép. [A bedecsi ácsközpont]

A legfőbb tennivalókról. (Népművészeti vita) Falvak Dolgozó Népe 1956. 47. sz.

Népi vasművesség. Művelődési Útmutató 1956. 4. sz. 61. 23 rajz.

Magyar népi kályhacsempék Erdélyben. Művelődés 1956. 5. sz. 36—37. 30 rajz.

Népművészetünk fejlődésének néhány kérdése. Művelődés 1956. 5. sz. 53—57.

Népi fazekaskészítményeinkről. Művelődés 1956. 5. sz. 58—59. 20 rajz

Az aratókoszorú. Művelődés 1956. 6. sz. 9. 3 rajz

Ekés fejfáinkról. Művelődés 1956. 8. sz. 36—37. 54. 40 rajz.

A népi kapufaragásunkról. Művelődés 1956. 10. sz. 36—37. 12 rajz.

A vargyasi bútorfestő család. Művelődés 1956. 11. sz. 34—35.

Magyar néprajzi tájak hazánk területén. Művelődés 1957. 2. sz. 32—34. 1 térkép.

Orbán Balázs, a néprajzkutató. Kelemen Lajos Emlékkönyv. Kolozsvár, 1957. 435—451.

Erdélyi adatok a megkötéses varázsláshoz. Néprajzi Közlemények 1957. 1—2. sz. 185—187.

Az Erdélyi Néprajzi Múzeum szabadtéri osztálya a Hójában. Igazság 1958. május 31.

Városnéprajzi kutatások Kolozsváron. Igazság, 1958. okt. 19. rajzzal.

Néprajztanításunk haladó hagyományai. Korunk 1958. 8. sz. 1218—1224.

Hermann Antal. Importanța lui în mișcarea etnografică de la sfârșitul secolului al XIX-lea, și începutul secolului al XX-lea. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei I. Cluj, 1958. 183—204. 3 kép. [Hermann Antal. Jelentősége a XIX. század végi és a XX. század eleji etnográfiai mozgalomban.]

Conservarea obiectelor etnografice acum o jumătate de secol în muzeele din Cluj. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj, I. 1958. 323—327. [A néprajzi tárgyak konzerválása fél évszázaddal ezelőtt a kolozsvári múzeumokban].

„Plugul satului” în colecțiile Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj, I. 1958. 295—302. 6 rajz [„A falu ekéje” az Erdélyi Néprajzi Múzeum gyűjteményeiben].

Néprajzi-muzeológiai tanulmányutam a Szovjetunióban. Korunk 1959. 424—427.

Erdélyi adatok a pogácsa készítéséhez. Néprajzi Közlemények 1959. 1—2. sz. 3—14.

Kéziratos méhészkönyv Vajasdról. Néprajzi Közlemények 1959. 1—2. sz. 298—302.

Idegen világrészek. Az Erdélyi Néprajzi Múzeum kiállítása. Utunk 1960. május, 27. 6 rajz.

Élő múzeum. (Az Erdélyi Néprajzi Múzeum népi élelmiszeripar kiállítása). Utunk 1961. dec. 8. 5 rajz.

Muzeul comunal în Rimetea. Activitatea Muzeelor Cluj, 1961. 29—38. 7 rajz. (Községi múzeum Torockón).

Fenichel Sámuel. Korunk 1961. 237—239.

Pietrăritul și pietrele de moară din Ciceu. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei II. Cluj, 1963. 79—109. 33 rajz, fénykép, 1 térkép. [Kőfaragás és malomkövek Csicsóban.]

Modul de organizare a colecțiilor Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj, 1963. 313—319. 4 fénykép. [Az Erdélyi Néprajzi Múzeum gyűjteményeinek megszervezési módja.]

A közösségi élet paraszti hagyományai. Korunk, 1962. 368—374.

Tóth János. Népi építészetünk hagyományai. (ism.) Műemlékvédelem 1963. 115—117.

Mobile cioplite în zona Lăpusului. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei. Cluj, 1964. 179—224. 27 rajz, fénykép. [Faragott bútorok Lápos környékén.]

A kisküüllőmenti magyar népi építkezés. (XVIII—XIX. századi adatok.) Ethnographia 1964. 299—308.

A kalotaszegi muszuj. Műveltség és Hagomány. VI. Budapest, 1964. 153—180. 28 rajz.

A múzeum — fontos népművelő intézmény. Igazság, 1965. jún. 2.

Az örök szépérezék tanújelei a Néprajzi Múzeum új kiállításain. Igazság 1966. okt. 23.

Múzeum a Hójában. Utunk 1966. szept.

Tasnádtól Új-Guineáig. Emlékezés Biró Lajosra. Igazság 1966. dec. 31.

A néprajz kolozsvári kincstárának műhelytitkaiból. Igazság 1967. aug. 11.

Ósi népművészeti tárgyak. Faragott ivókupák. Új Élet 1967. 17. sz.

Népies ikonfestés. Utunk 1967. 24. sz. 2 fénykép.

Népi kultúránk egyetemes vonásai. Korunk 1968. 1. sz. 53—63. 93 ábra.

Ósi jellegű népi technikák. A kő gyűjtése, alakítása, csiszolása. Művelődés 1968. 3. sz. 48—51. 19 rajz.

Népi találmányok. I—III. Igazság 1968. márc. 31., máj. 5., máj. 19. 20 rajz.

A bivalytartásról. Falvak Dolgozó Népe 1968. ápr. 17. 2 fénykép.

A falu múzeuma. Művelődés 1968. 1. sz. 22—25.

Százéves a Székelyföld leírása. Művelődés 1968. 7. sz. 62—63. 2 ábra.

A régi székely bútorfestésről. Korunk 8. sz. 1166—1173. 21 rajz, 2 fénykép.

Néprajzi „iskola” Vılceaban. Igazság 1968. aug. 4. 2 rajz.

Ósi jellegű népi famunkáinkról. Művelődés 1968. 11. sz. 40—47. 35 kép, 62 ábra.

Széki népviselet. Falvak Dolgozó Népe 1968. 39. sz. 1 rajz, 2 fénykép.

Mihez kezdünk a természetben. Ifjúsági Könyvkiadó, Bukarest, 1968. 175 p. 168 rajz.

A „falueke”. Falvak Dolgozó Népe 1968. 42. sz. 2 rajz.

Hunyadi híres vásárok. Igazság 1968. nov. 10. 6 rajz.

Életkorok népművészete a Szilágyságban. Falvak Dolgozó Népe 1968. 48. sz. nov. 27. 4 rajz.

Orbán Balázs a néprajzkutató. Előre 1968. dec. 22.

Cserepek a hajdani Kolozsvárról. Igazság 1969. jan. 11. 1 rajz.

Hajdani torockói vásárok. Falvak Dolgozó Népe 1969. 2. sz. jan. 15.

A páncélcsehi vásár. Korunk. 1969. 3. sz. 524—534. 1 térszénrajz.

Kancsó kislexikon I—II. Igazság 1969. 113. sz. máj. 15. 119. sz. máj. 22. 17 ábra.

A nyáradszeredai nagyvásárokon. Falvak Dolgozó Népe 1969. 19. sz. 7 rajz.

Eredmények és feladatok a székelység néprajzkutatásában. Művelődés 1969. 6. sz. 48—51. 7 rajz.

Kalotaszegi kályhacsempék I—II. Igazság 1969. 167. sz. júl. 17. 221. sz. szept. 8. 8 ábra.

Hagyomány, fejlődés, sajátosság és egyetemesség a néprajzban. Korunk 1969. 1599—1603.

Egyetemes néprajzi jegyzet. I. Bevezetés a néprajzba. Művelődés 1969. 11. sz. 34—35.

Egyetemes néprajzi jegyzet. II. A munkaeszközök és a tűz jelentősége. Művelődés 1969. 12. sz. 49—50.

Kászoni népművészetéről. Hargita 1969. nov.

Orbán Balázs Székelyföld leírásának néprajzi tárgymutatója. Aluta I. Sepsiszentgyörgyi Múzeum. Sepsiszentgyörgy, 1969. 339—351.

Vechi forme de muncă agricolă în

cîteva sate din jurul Clujului. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965—1967. Cluj, 1969. 227—246. [A mezőgazdasági munkák régi formája néhány Kolozsvár környéki faluban.]

Néprajzi kutatóút Észak-Moldvában. Igazság 1970. 10. sz. jan. 15.

A Fekete-Körös völgyi magyarság foglalkozásairól. Művelődés 1970. 1. sz. 28—30.

Közös alap és egyéni szín a népművészetben. (T. Bănăţeanu munkája Máramaros népművészetéről) ism. Igazság, 1970. febr. 11.

Vidékiesség ellen — falun. Előre 1970. ápr. 5. 5. p.

Backamadaras a XVIII. században. „Százestendős feljegyzések”. Falvak Dolgozó Népe 1970. 17. sz. ápr. 28. 5.

Földészek sajátos városi népviselete. Igazság 1970. 106. sz. máj. 9. 7. 2 fénykép.

A Nagybánya vidéki népi fazekasság. Falvak Dolgozó Népe 1970. máj. 20. 20. sz. 6. 3 rajz.

Tövisháti tűzhelyek. Művelődés 1970. 6. sz. 39 — 44. 11 rajz.

Népi műemlékek védelme. Falvak Dolgozó Népe 1970. 29. sz. júl. 22. 4. 5 fénykép.

Falu és értelmiség. Falvak Dolgozó Népe 1970. 37. sz. szept. 16. 3.

Szék sajátosságairól. Igazság 1970. okt. 31. 5. 1 rajz.

Néprajzkutatásunk Szatmár vidéki úttörője I—II. Szatmári Hírlap 1970. nov. 18—19. 7.

Népi bútorfestésünk. Megyei Tükör 1970. 187. sz. nov. 29. 6. 3 rajz.

Az erdővidéki festett bútor. Megyei Tükör 1970. 187. sz. nov. 29. 7. 26 rajz.

Egyetemes néprajzi jegyzet. III. Zsákmányoló gazdálkodás, gyűjtögetés. Művelődés 1970. 10. sz. 40—42.

Munkák, tervek, gondok. Művelődés 1970. 11. sz. 32—33. 1 rajz.

Egyetemes néprajzi jegyzet. IV. Halászat, vadászat. Művelődés 1970. 12. sz. 44—46.

Szatmár vidéki népviselet a múlt század közepén. Forrás 1970. dec. 28. 4. 3 rajz.

Csikmadarasi kályhacsempé. Hargita 1971. 7. sz. jan. 10. 10. 19 rajz.

Népi gyermekjátékainkról. Tanügyi Újság. 1971. febr. 2. 4. sz. 6.

Alparéti nagyvásárok. Igazság 1971. március 27. 7. 2 rajz.

Vistai bútorfestés. Dolgozó Nő 1971. 6. sz. 12 — 13. 4 színes fénykép.

Colecția de furci de tors a Muzeului etnografic al Transilvaniei. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1968—1970. Cluj, 1971. 185—224. 26 + VIII kép. [Az Erdélyi Néprajzi Múzeum guzsalygyűjteménye.]

O tehnică arhaică: făcutul cuțielor de

coasă în zona Lăpuș. Marmația II. Baia Mare, 1971. 244—278. 29 kép. [Egy archaikus technika: a kasza éleinek készítése Lápos környékén.]

Vista virágai. Bútort fest az eladó lány. Igazság 1971. júl. 4. 152. sz. 8. 9 rajz.

Egy vasműves község: a régi Torockó. Művelődés 1971. 6. sz. 37—43. 24 rajz.

Expoziții speciale organizate de Muzeul Etnografic al Transilvaniei (V. Pascual közösen) Revista Muzeelor 1971. 3. sz. 216 — 219. [Az Erdélyi Néprajzi Múzeum szervezte speciális kiállítások.]

Agronómia és etnográfia. Falvak Dolgozó Népe 1971. 41. sz. okt. 13. 4.

Kabay Béla: „Egy füst alatt” négy kérdés. (Riport — —) Utunk Évkönyve 1972. 71—72.

A csiki kerámia díszítése. Hargita 1972. 30. sz. febr. 6. 8.

Gyermekjátékaink nagy seregszemléje. Tanügyi Újság 1972. 5. sz. febr. 1. 7.

Egyetemes néprajzi jegyzet. V. Az állatok megszelidítése, pásztorkodás. Művelődés 1972. 2. sz. 53.

Népi műveltség és nemzetiség. Előre, 1972. márc.

Egyetemes néprajzi jegyzet. VI. Földművelés. Művelődés 1972. 3. sz. 52—53.

A vargyasi festett bútor. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1972. 64 p. 40 rajz, 16 fekete-fehér, 5 színes tábla.

Népélet és néphagyomány. Tíz tanulmány. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972. 274 p. 348 rajz.

Egyetemes néprajzi jegyzetek. VII. A mesterségek kezdeti formái. Művelődés 1972. 4. sz. 39—40.

Desenul ca metodă de înregistrare și interpretare în etnografie. Revista Muzeelor 1972. 4. sz. 309—315. 18 rajz. [A rajz mint néprajzi nyilvántartó és értelmezési mód.]

A désházi fazekasság múltja. Falvak Dolgozó Népe 1972. júl. 5. 27. sz. 14 rajz.

A vargyasi bútortfestő asztalosokról. A Sütő család. Megyei Tükör 1972. 681. sz. júl. 2.

A néprajz nagy hazai dokumentációs központjáról. A Hét 1972. júl. 2.

— — — NAGY Jenő—SZENTIMREI Judit: *Kászoni székely népművészet. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1972. Bevezető 5—14. Építkezés 15—96. Lakásbelső 97—156.*

Egyetemes néprajzi jegyzetek. VIII. Közlekedés, árucseré. Művelődés 1972. 9. sz. 44—46.

Colecția de furci de tors a Muzeul etnografic al Transilvaniei [guzsalygyűjtemény.] Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei 1968—1970. Cluj, 1972. 185—224. 26 + VIII ábr.

Cărănsitul Țara Bîrsei. [Szekeesség a Barnaságban.] red. N. DUNĂRE. Buc. Ed. Academiei. 1972. 374—390.

Level a népi bútorok „gyártásáról”. Megyei Tükör 1973. jan.

„Muzeograficul și arhitectul” (anchetă). Revista Muzeelor 1972. 6. (Muzeológus és építész. Ankét).